

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ФОНДОВОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ МАРКЕТИНГОВОГО СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Постановка проблеми. Фондовий ринок відіграє значну роль у ринковій системі – як на мікро-, так і на макрорівні. Основними інструментами фондового ринку виступають акції та облігації. Ринок виконує інвестиційну, розподільчу та інформативну функції. Фондовий ринок становить інтерес для комерційних банків України щонайменше в трьох аспектах: по-перше, в конкурентному; по-друге, в інвестиційному; по-третє, в ринково-інституціональному.

Фондовий ринок потрібно включати як фактор у систему стратегічного маркетингового аналізу комерційного банку. При цьому важливо не просто аналізувати поточний стан ринку, а виявляти тенденції, виробляти прогнозні сценарії майбутнього. Насамперед, це важливо в контексті визначення загальної стратегії комерційного банку та стратегії його бізнес-одиниць. Зрозуміло, що можливості проведення, значення глибини та широти стратегічного аналізу залежать вирішальним чином від масштабів діяльності комерційного банку, його ринкової частки.

Метою цієї статті є визначення тих аспектів функціонування фондового ринку, які становлять найбільший інтерес для комерційних банків, у контексті такої його ключової тенденції як інтернаціоналізація.

Виклад основного матеріалу. *Конкурентний аспект* включення фондового ринку до стратегічного аналізу банку передбачає те, що комерційні банки, як і будь-які інші суб'єкти підприємницької діяльності, повинні здійснювати постійний моніторинг свого маркетингового середовища. Ключовими його суб'єктами потрібно вважати споживачів банківських послуг та конкурентів. Якість банківського маркетингового управління визначається в тому числі його спроможністю бачити конкурентів у “широкому діапазоні”.

Грошові ресурси підприємств та домашніх господарств є об'єктом конкуренції між комерційними банками, іншими фінансово-кредитними установами, з одного боку, та емітентами, іншими суб'єктами фондового ринку, з іншого. Суб'єкти попиту на цінні папери є потенційними клієнтами комерційних банків, вони відшуковують варіанти неспоживчого використання грошових коштів. Фондові інструменти та банківські вклади є, з певними нюансами, продуктами-конкурентами.

Зазначена конкуренція має латентний, непрямий характер. Її вплив на діяльність комерційних банків є значно меншим, ніж вплив прямої банківської конкуренції. Крім того, значення міжринкової конкуренції реально змінюється для різних комерційних банків залежно від масштабів їх діяльності: чим меншим є банк як ринковий оператор, тим меншого практичного значення для нього

набуває фактор міжринкової конкуренції. Таким чином, включення до системи стратегічного аналізу комерційного банку фондового ринку, як конкурентного фактора, має найбільше практичне значення насамперед для великих банків.

Інвестиційний аспект аналізу фондового ринку в контексті стратегії має значення для тих комерційних банків, які прямо або опосередковано (через підконтрольні компанії) виступають інвесторами на фондовому ринку: володіють пакетами акцій підприємств, виявляють регулярний інтерес до акцій різних підприємств. У такій діяльності відображається пошук шляхів розширення бізнесу, його диверсифікації, можливостей отримання спекулятивного доходу, формування певної системи руху фінансових коштів у межах відповідного фінансово-промислового утворення.

Ринково-інституціональний аспект аналізу полягає в тому, що фондовий ринок є реальною системою (інструментом) здійснення розподілу та перерозподілу власності – корпоративних прав. Зміна власників великих пакетів акцій комерційних банків, розширення ролі нерезидентів можуть змінювати умови діяльності не тільки окремо взятих банківських інститутів, але й суттєво впливати на ринок банківських послуг у цілому.

Отже, фондовий ринок, моніторинг його стану становить реальний інтерес для банків. Цей ринок не є статичним. Одним із ключових факторів сучасного розвитку фондових ринків є їх інтернаціоналізація. Вона має як позитивні моменти, так і проблемні. Питання оцінки її наслідків є важливою складовою якісного стратегічного аналізу стану та можливих змін середовища діяльності.

До *можливих загальних переваг* інтернаціоналізації можна віднести:

1. Розширення *місткості фондового ринку* – одного з основних факторів інвестиційного розвитку. До числа його учасників приєднуються нові суб'єкти – покупці і продавці фондових інструментів. Нові покупці – це нові інвестори, нові постачальники капіталу. Це важливо для будь-якої економіки, але особливо для тих країн, де відчуваються обмежені можливості внутрішніх інвесторів (зокрема, для України). Для суб'єктів попиту на інвестиційні ресурси розширення місткості фондового ринку покращує умови залучення інвестиційних коштів через систему емісій цінних паперів.

2. У інвесторів розширюються *можливості вибору* фондових інструментів. Це має значення з точки зору доходу та ризику. У інвестора виникають додаткові шанси для одержання більш високого доходу від інвестування за рахунок розширення структури тих фондових інструментів, до яких він має доступ, та можливостей більш якісного вибору, в тому числі через включення в систему торгівлі інструментів із високим потенціалом зростання ринкової вартості. Створюються можливості для розширення доступу до тих цінних паперів, які мають тривалу позитивну ринкову репутацію.

3. Інтеграційні процеси у фондовій сфері можуть сприяти *активізації торгівлі* цінними паперами, зробити більш динамічним, більш ліквідним фондовий ринок країни. Чим більше учасників ринку, чим більше діє на ньому професійних операторів, тим ефективніший такий ринок. Рівень ліквідності визначає саме вторинний ринок. Чим краще організований вторинний ринок, тим продуктивніше виявляє себе первинний – насамперед, як джерело інвестиційних ресурсів.

Для української економіки активізація фондового ринку є дуже важливою проблемою. Незважаючи на те, що кількість національних емітентів акцій в Україні становить приблизно 35 тисяч, реально існує більш-менш стабільний ринок акцій, напевно, не більше ніж 50 емітентів. Цей фактор для суб'єктів бізнесу з локальною сферою діяльності не є достатньо важливим. Для суб'єктів із широкою сферою діяльності – це фактор мобільності змін у структурі їх активів, це гнучкість їх інвестиційних можливостей. Будь-який бізнес (у тому числі банківський) та ринок є динамічними. Один із факторів конкурентоспроможності – можливість відносно оперативного маневрування активами. Ліквідний фондовий ринок є однією з передумов такої мобільності. Власники банківського бізнесу щонайменше зацікавлені в тому, щоб за певних обставин вони мали можливість ефективно продати свої пакети акцій.

4. Інтеграційні процеси дозволяють розширювати доступ до найсучасніших *фондових технологій*. Вони базуються на широкому використанні сучасних інформаційних технологій, забезпечують, як правило, більш динамічне проходження угод із цінними паперами, сприятливо позначаються на розмірах трансакційних витрат, інтенсивності торгівлі цінними паперами. Чим більш зручною з технічної точки зору буде побудована інфраструктура фондового ринку, тим більше в принципі інвесторів вийде на цей ринок.

5. Інтернаціоналізація фондових процесів може сприяти поширенню ефективних *корпоративних правил, традицій, форм взаємодії інвесторів* у рамках корпоративних підприємств. Внутрішньокорпоративне співробітництво інвесторів є непростою справою. Насамперед це відчувається в системах молодих фондових ринків. Так, в Україні поширеним явищем є дискримінація міноритаріїв. Часто досить гострих форм набувають міжакціонерні конфлікти, учасниками яких є й комерційні банки (серед гучних прикладів – ВАТ “Нікопольський завод феросплавів”), відбуваються рейдерські заходи підприємств. Ці, а також інші проблемні “національні особливості”, можуть поступово зникати внаслідок привнесення в країну світових норм та традицій ефективного корпоративного співробітництва.

Довіра та співробітництво є ключовими складовими поширеного в західній науці поняття соціального капіталу. Накопичення соціального капіталу має набагато більше значення для майбутнього суспільства у порівнянні з накопиченням фізичного капіталу, а втрата соціального капіталу може мати просто катастрофічні суспільні наслідки. Можливо, жодна інша форма інвестування не може зрівнятися за значенням фактора довіри та співробітництва з інвестуванням через придбання акцій. Тому, якщо разом із входженням до складу акціонерів українських корпорацій порядних іноземних інвесторів прийде новий дух співробітництва інвесторів, то економіка отримає від цього очевидний вигравш.

Отже, інтернаціоналізація може сприяти розвитку національного фондового ринку. Для комерційних банків це має подвійні наслідки: з одного боку, створюються передумови для посилення міжринкової конкуренції, а, з іншого, створюються можливості для покращення окремих аспектів їх діяльності.

Одночасно з перевагами, інтеграційні процеси в інвестиційній фондовій діяльності можуть супроводжуватися появою деяких загальних проблемних моментів, а саме:

1. Досягнення інтеграційної активності певного рівня формує досить високий *ступінь залежності* національного фондового ринку, економіки країни в цілому, суб'єктів бізнесу, в тому числі комерційних банків, від світової фінансової кон'юнктури. Масштабні фінансові кризи більшою мірою завдають втрат тим суб'єктам і економікам, що найбільш інтегровані і найбільш взаємопов'язані. Так, якщо світова фінансова криза 1998-1999 рр. практично не торкнулася фінансової системи України – внаслідок її слабкої інтегрованості у відповідну світову систему, то подальше підвищення ступеня інтегрованості буде поступово змінювати ситуацію.

В літературі представлені результати розрахунків щодо коефіцієнтів кореляції між рухом основних американських фондових індексів та українським індексом ПФТС (його можна вважати основним в Україні, частка ПФТС в організованій торгівлі цінними паперами складає майже 90 %): відзначається відповідна позитивна і висока кореляційна залежність. Наприклад, по NASDAQ Composite – 90,69 %, по Dow Jones Composite Index – 88,86 %. При цьому робиться висновок, що “висока позитивна кореляційна залежність вказує на прямий вплив подій, що відбуваються на американському ринку, на вітчизняний”. Проте, напевно, ступінь реальної залежності українського фондового ринку від американського є поки що досить незначною, тому що відсутні об'єктивні передумови для такої залежності. При цьому зазначимо, що спеціалісти відзначають високу кореляційну залежність між американськими ринковими індексами та практично всіма національними фондовими індексами (частка американського ринку у світовій капіталізації дорівнює приблизно 50 %).

2. Інтеграція в інвестиційній сфері за певних умов може суттєво вплинути на конфігурацію всієї *системи взаємовідносин* економік (країн в цілому), їх секторів, суб'єктів бізнесу. Масштабне придбання контрольних пакетів акцій у стратегічно важливих секторах економіки (в тому числі банківському) інвесторами, які представляють одну країну або певну групу країн, ставить в істотну залежність національну економіку, економічну політику держави, значну кількість національних суб'єктів бізнесу від діяльності таких глобальних інвесторів.

3. Придбання іноземним інвестором контрольних пакетів акцій стратегічно важливих українських підприємств створює передумови (загрози) зміни конфігурації *взаємовідносин* й на *мікрорівні*. Так, придбання у держави іноземним інвестором 93,02 % акцій ВАТ “Криворіжсталь” призвело не тільки до отримання державою 24,2 млрд. грн., зміни назви підприємства (ВАТ “Mittal Steel – Кривий Ріг”), перегляду соціальної інфраструктури, кількості робітників тощо, але й до коригування зовнішнього інституційного середовища підприємства (зв'язків із постачальниками ресурсів, сервісними підприємствами, банками та іншими суб'єктами). Масштаби, глибина коригування можуть досить суттєво впливати на умови бізнес-діяльності цілої групи підприємств, на їх ринкову конкурентоспроможність. У цілому, будь-яке рішення щодо продажу державою великого пакета акцій стратегічного підприємства не повинно обмежуватися тільки аналізом ринкової вартості пакета, можливих інвестиційних програм та змін у соціальній інфраструктурі, але й аналізом можливих змін у його зовнішній інфраструктурі.

4. Інтернаціоналізація фінансово-інвестиційних процесів може супроводжуватися і *відтоком капіталу*. Так, коли українська компанія купує

контрольний пакет акцій металургійного підприємства в Польщі, то для української економіки це означає втрату інвестиційного ресурсу. Українська економіка отримає вигоду лише тоді, якщо частка прибутку від діяльності підприємства в Польщі буде повертатися в Україну як інвестиційні ресурси.

Висновки. Інтеграційні процеси в економіці зупинити не можна. Вони відбивають об'єктивне прагнення учасників економічної діяльності до досягнення найбільш вигідного використання наявних економічних ресурсів, до використання чинників регіональних коливань ринкової кон'юнктури, використання ефекту масштабу тощо. Високий динамізм цих процесів означає, зокрема, постійне підвищення рівня вимог до ефективності реагування на зазначені процеси на різних рівнях, в тому числі й на рівні стратегічного аналізу банківських інститутів. Значення фактора міжринкової конкуренції, його маркетингового дослідження може набути нової актуальності, якщо в Україні відбудуватиметься зниження рівня інфляції, зменшення рівня процентів за банківськими вкладками.

Отримано 03.11.2006

Петруня, Ю.Є. Інтернаціоналізація фондового ринку в контексті маркетингового стратегічного аналізу комерційного банку [Текст] / Ю.Є. Петруня // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / УАБС НБУ. - Суми, 2007. - Вип . 19. - С. 30-36.